

ทานบารมี

โดย

นายมนตรี มุ่งคุณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปไทย

ภาควิชาศิลปไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ทานบารมี

โดย

นายมนตรี มุงคุณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปไทย

ภาควิชาศิลปไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

VIRTUE OF ALMSGIVING

By

Montree Mounkun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF FINE ARTS

Department of Thai Arts

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2008

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ทานบารมี”
เสนอโดย นายมณตรี มุ่งคุณ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปไทย

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิรัชญา ดวงรัตน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ชูลุด นิมเสมอ)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ปัญญา วิจิณนสาร)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิชัย ภิรมย์รักษ์)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิรัชญา ดวงรัตน์)

...../...../.....

49004204 : สาขาวิชาศิลปไทย

คำสำคัญ : ทาน

มณตรี มุงคุณ : ทานบารมี. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ศ. ปรีชา เกาทอง และ
ผศ. วิรัญญา ดวงรัตน์. 39 หน้า.

วิทยานิพนธ์ตามหัวข้อเรื่อง “ทานบารมี” เป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชาดก
และวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่แสดงคตินิยม คำสอนทาง
พระพุทธศาสนาออกมาเป็นผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะแบบอีสาน เพื่อ
ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มาพัฒนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติของการแสดงออกของ
ผลงานจิตรกรรม 2 มิติ ที่ยังรักษาไว้ซึ่งสำเนียงอีสาน

ภาควิชาศิลปไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

49004204 : MAJOR : THAIS ART

KEY WORD : ALMSGIVING

MONTREE MOUNGKUN : VIRTUE OF ALMSGIVING. THESIS ADVISORS :
PROF. PREECHA THAOTHONFG AND ASST. PROF. WIRANYA DUANGRAT. 39 pp.

“Virtue of Almsgiving”, the title of the Thesis, presents the legend of Jataka and lifestyle of villager in Northeast of Thailand from the past. The ancestral Folk Wisdom that reveals the Buddhism’s moral and doctrine were expressed in form of mural, the entity of the Northeast. The improvement of these two dimension paintings were made to harmonize with its characteristic.

Department of Thais Arts Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008

Student’s signature.....

Thesis Advisors’ signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

ประโยชน์สุขและความดีที่พึงเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอถวายพระรัตนตรัย
ตลอดจนบิดา มารดา ครูช่างพื้นถิ่นอีสาน รวมทั้งบุคคลผู้ให้ความรู้แก่ข้าพเจ้า นับจากอดีตที่ผ่านมา
มาแล้วจนถึงปัจจุบัน และอนาคตเบื้องหน้าที่จะมาถึงนี้

ความเจริญทั้งปวงที่เกิดขึ้น จงเกิดกับคณะผู้ร่วมบุญทุกผู้ทุกฝ่าย อันได้แก่ ประธาน
ฝ่ายสงฆ์และฆราวาสชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา ผู้เห็นความสำคัญในการสร้างสรรค์โครงการทั้งหมด
ทั่วทั้งสากลจักรวาลด้วยเทอญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์	1
ความมุ่งหมายในการสร้างสรรค์	1
สมมติฐานของการสร้างสรรค์.....	2
ขอบเขตของการสร้างสรรค์	2
ขั้นตอนการสร้างสรรค์	2
ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์.....	2
แหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์.....	3
อุปกรณ์ในการสร้างสรรค์.....	3
2 ข้อมูลที่ใช้ในการสร้างสรรค์	4
ข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างสรรค์.....	4
ความประทับใจในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน.....	6
3 กระบวนการและองค์ประกอบการสร้างสรรค์.....	16
การศึกษาค้นหาข้อมูล	16
กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเชิงทัศนศิลป์	16
4 การสร้างสรรค์ผลงาน	22
การสร้างสรรค์องค์ประกอบอื่น ๆ.....	22
ขั้นตอนการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังอีสาน.....	26
ปัญหาการสร้างสรรค์.....	33

บทที่		หน้า
5	สรุป	35
	บรรณานุกรม	36
	ประวัติผู้วิจัย	37

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดแจ้งสว่างใน ตำบลโนนหัน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	5
2	ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดป่าบ้านหม้อ ตำบลแจนแลน อำเภอกุดฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	5
3	ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดบ้านโนนสำราญ ตำบลโนนสะอาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	6
4	สีมอีสานที่มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ที่ผนังภายนอก ณ วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.....	10
5	จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระลักษณพระราม ณ สิมวัดสระบัวแก้ว บ้านหนองเม็ก ตำบลวังคูณ อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น	12
6	จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง ลินไซ ณ สิมวัดบึงแก้ว อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ..	14
7	จิตรกรรมฝาผนังอีสาน เรื่องพระเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องที่มีความนิยมมาก ณ วัดสนวนวารพัฒนาราม ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	15
8	เส้นที่มีอิสระเปลี่ยนแปลง ไปกับเรื่องและวัตถุที่เขียน	17
9	ที่ว่างที่บีบ แสดงอารมณ์กดดัน เพื่อส่งเสริมเรื่องราวในชาดก	18
10	ที่ว่างที่บีบสีเทา แสดงปริมาณวัตถุ และสีต่างๆ	18
11	ที่ว่างโปร่ง แสดงเอกภาพและความกลมกลืน	19
12	แสดงลักษณะสี รูปทรง น้ำหนัก	20
13	แสดง น้ำหนักและพื้นผิว	21
14	หล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม.....	23
15	ภาพหล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม	24
16	ภาพหล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม	24
17	สิมวัดป่าบ้านหม้อ จ.กาฬสินธุ์	25
18	พระประธานภายในสิม	25
19	ผนังภายนอกสิม ก่อนการสร้างสรรค์จิตรกรรม	26

ภาพที่		หน้า
20	ผนังด้านนอกประตูทางเข้าหน้าพระประธาน	27
21	ผนังด้านนอกขวามือพระประธาน.....	28
22	ผนังด้านนอกหลังพระประธาน.....	29
23	ผนังด้านนอกด้านซ้ายพระประธาน	30
24	ลงลายเส้น ตามโครงเรื่องที่กำหนด	31
25	แสดงการลงรายละเอียดของผลงาน	32

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

ข้าพเจ้าได้ถือกำเนิดเป็นชาวอีสาน ได้เห็นความงดงามของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกและวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่แสดงคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาออกมาเป็นผลงานจิตรกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะแบบอีสาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่ปัจจุบันผลงานดังกล่าวได้มีการชำรุดเสียหายไปตามกาลเวลา ประกอบกับทั้งครูช่างผู้สร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบอีสานนั้นก็ขาดช่วงของการสานต่อ ข้าพเจ้าจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำเรื่องราวของชาดกมาสร้างสรรค์ โดยพัฒนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติของการแสดงออกของข้าพเจ้า เป็นผลงานทัศนศิลป์ที่ยังคงไว้ซึ่งสำเนียงอีสาน

ความมุ่งหมายในการสร้างสรรค์

ข้าพเจ้าต้องการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมซึ่งมีรูปแบบการแสดงออกทางทัศนศิลป์ตามความรู้สึก จินตนาการส่วนตนที่ได้รับแรงบันดาลใจจากจิตรกรรมแบบประเพณีอีสาน โดยอาศัยเรื่องราวเกี่ยวกับชาดก ที่แสดงคติธรรมเรื่อง ทานบารมี¹ ภายนอกวิหารวัดป่าบ้านหม้อ ตำบลแจนแลน อำเภอกุดินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อใช้พิจารณาถึงหลักธรรมในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยความเอื้อเฟื้อ เสียสละ และสงบสุข นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังต้องการดำรงไว้ซึ่งคุณลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ที่ทำให้เห็นถึงรูปแบบและอัตลักษณ์ของจิตรกรรมอีสาน ที่มีลักษณะเฉพาะตัว อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างแต้ม² และวิถีชีวิตของชาวอีสาน

¹ ทานบารมี เป็นชื่อที่นำมาจากชาดกตอน เวสสันดรชาดก ว่าด้วยการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติสุดท้ายเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีต ก่อนที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

² ช่างแต้ม เป็นชื่อเรียกช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสาน

สมมติฐานของการสร้างสรรค์

จิตรกรรมฝาผนังอีสาน เป็นการสร้างสรรค์โดยช่างท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงความงามที่ดูเรียบง่ายและมีการแสดงออกที่เป็นอิสระ สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนอีสาน เน้นการพึ่งพาตนเอง

ขอบเขตของการสร้างสรรค์

ในการสร้างสรรค์ผลงานได้กำหนดการสร้างสรรค์ออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ดำเนินการจัดสร้างพระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง 2 เมตร สร้างสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะสอดคล้องกับรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมขนาด 10 x 10 เมตร สร้างผนังภายในตัวอาคารขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร พร้อมฐานจำนวน 4 ผนัง โดยรอบภายในวิหาร
2. เรื่องราวที่นำมาสร้างสรรค์เป็นเรื่องราวตกเกี่ยวกับพระชาติสุดท้าย ที่บำเพ็ญบารมีเป็นพระเวสสันดร โดยสอดแทรกเรื่องราวปัจจุบันและวิถีชีวิต เริ่มต้นจากผนังด้านหน้าเล่าเรื่องเวียนไปที่ละผนัง จนจบตอนโดยรอบผนังวิหารด้านนอก
3. เทคนิควิธีการเป็นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากงานจิตรกรรมอีสาน ที่มีกลิ่นอายของงานจิตรกรรมแบบอีสาน เขียนด้วยสีอะคริลิคบนพื้นผนังที่เตรียมไว้

ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์

1. เนื่องจากลักษณะการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่มีลักษณะที่เป็นอีสานนั้น ไม่สามารถอยู่ร่วมกับแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นสมัยปัจจุบันนิยม ฉะนั้นการที่จะสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในแบบอีสาน มีความจำเป็นที่ต้องสร้างสถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนสอดคล้องกับตัวรูปแบบผลงานจิตรกรรม ที่จะไม่ทำลายคุณค่าของผลงานจิตรกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น
2. หาพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ประเพณี เหมาะสมกับต้นแบบอาคารสถาปัตยกรรมที่จะดำเนินการสร้าง โดยการหล่อพระพุทธรูปขนาดหน้าตัก 2 เมตรและสร้างตัวอาคารสถาปัตยกรรม ครอบองค์พระพุทธรูป ก่อผนังทั้งสี่ด้านเพื่อเตรียมสำหรับสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม
3. ปฏิบัติงาน การทดลองขยายภาพร่างรูปแบบผลงานจิตรกรรมขนาดเท่าผนังจริง เพื่อความสมบูรณ์และการศึกษาวางแผนการดำเนินงานในสถานที่ปฏิบัติงานจริง

4. นำปัญหาและข้อบกพร่องระหว่างการดำเนินการทดลอง ปฏิบัติงานมาปรับปรุง และวิเคราะห์หาแนวทางในการดำเนินการต่าง ๆ ในสถานที่จริงเพื่อความสำเร็จ ลงตัวของ ผลงานทั้งหมดและขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการในสถานที่ปฏิบัติงานต่อไป

5. ปฏิบัติงานในสถานที่จริง ที่ได้นำปัญหาระหว่างการทดลองมาปรับปรุงแก้ไข ทำให้ เกิดการพัฒนาของรูปแบบ วิธีการ ประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่มี ลำดับขั้นตอนในการจัดการกับสถานที่จริง

แหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้ในการสร้างสรรค์

1. เก็บข้อมูลผลงานจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่าง ๆ ในแถบภาคอีสานที่ปรากฏเป็น ภาพพระบฏ (ผ้าผะเหวด)³ และผลงานศิลปกรรมในลักษณะอื่น ๆ

2. การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับงานจิตรกรรม ฝาผนังอีสาน ทั้งในแง่ของความเชื่อ คติธรรม วิธีการ ตลอดจนทำความเข้าใจ ความเป็นลักษณะ เฉพาะของการสร้างสรรค์บุคลิกภาพทางทัศนศิลป์ของครูช่างในอดีต จากวรรณกรรมพื้นถิ่น รูปแบบ วิถีความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อความลึกซึ้งกับเป้าหมายของการสร้างสรรค์ ที่มีความ สืบเนื่องของเรื่องราวในอดีตและปัจจุบัน

3. หนังสือ / เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมอีสาน

อุปกรณ์ในการสร้างสรรค์

1. อุปกรณ์ในการค้นคว้าหาข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูป กระดาษสา สมุดบันทึกข้อมูล ปากกา หมึกจีน ฯลฯ

2. อุปกรณ์สำหรับการทำต้นแบบ ได้แก่ กระดาษแข็ง สี กาว ปากกา ดินสอพอง ฟู่กัน

3. อุปกรณ์สำหรับการเตรียมพื้นผนัง ได้แก่ นั่งร้าน สีพลาสติกทาภายนอก ลูกกลิ้ง แปรง ถังน้ำ ผ้า

4. อุปกรณ์สำหรับการปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ นั่งร้าน ฟู่กัน แปรงขนาดต่าง ๆ ชอล์ค สีอะคริลิก ถังน้ำ ฯลฯ

³ ผ้าผะเหวด คือ ผ้าที่เขียนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับ พระเวสสันดรชาดก เพื่อนำไปแห่ในงานบุญเดือน 4 ตามจารีต ฮีต 12 เดือน ของชาวอีสาน

บทที่ 2

ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์

ความงามของจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกและวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต เป็นภูมิปัญญา ที่แสดงความละเอียดอ่อนของช่างแต้มที่มีให้เห็นได้ตามลิม¹ ในภาคอีสาน ล้วนแสดงให้เห็นถึงชีวิตและความเชื่อที่แฝงอยู่ การได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสรูปแบบวิถีวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีการสร้างสรรค์ผลงานของครูช่างในภาคอีสานของไทย จึงทำให้ข้าพเจ้าเกิดปณิธานที่จะรักษาศิลปวัฒนธรรมนี้ไว้ให้อยู่คู่กับสังคม แต่การรักษาต้องมีความรู้และความเข้าใจในส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสาน ซึ่งเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

ข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างสรรค์

1. ข้อมูลที่เกิดจากการบันทึกประสบการณ์ ตั้งแต่วัยเด็กและเติบโตขึ้นมาในวิถีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเป็นอยู่ในภาคอีสาน มีทั้งวิถีวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน และการยกเลิกวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ใจความของชีวิตของคนในชนบทในภาคอีสานขึ้นอยู่กับสังคมและศาสนา การมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้มีการพยายามเอาคติประชาคมกับคำสอนของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ จนเกิดเป็นประเพณีนิยม สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่ข้าพเจ้านำมาเป็นแรงบันดาลใจกับการสร้างสรรค์ผลงาน

2. ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาวิจัย หนังสือ และเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับงานจิตรกรรมฝาผนังในแถบภาคอีสานที่ได้ เก็บรวบรวมไว้เป็นงานวิจัยเชิงวิชาการ

3. ศึกษาจากผลงานจิตรกรรมฝาผนังอีสานฝีมือครูช่างในอดีต และสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมแนวประเพณีอีสาน เป็นพุทธบูชา ขนาด 140 x 3,000 ซม. จำนวน 3 ผืน เป็นผลงานทดลองทำให้เกิดประสบการณ์และความเข้าใจ ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมแนวประเพณีอีสาน

¹ ลิม เป็นภาษาถิ่นอีสาน หมายถึง พระอุโบสถ มีที่มาจาก คำว่า เสมา หรือสีมา ซึ่งบักลื้อมรอบบอกอาณาเขตของพระอุโบสถ

ภาพที่ 1 ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดแจ้งสว่างใน
ตำบลโนนหัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น
เทคนิค สีอะครีลิค
ขนาด 140 x 3000 เซนติเมตร

ภาพที่ 2 ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดป่าบ้านหม้อ
ตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
เทคนิค สีอะครีลิค
ขนาด 140 x 3,000 เซนติเมตร

ภาพที่ 3 ผลงานระยะเริ่มต้น “จิตรกรรมบนผ้าพระเวส” วัดบ้านโนนสำราญ
ตำบลโนนสะอาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
เทคนิค สีสอล์รีค
ขนาด 140 x 3,000 เซนติเมตร

ความประทับใจในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน

ข้าพเจ้าเป็นคนอีสานโดยกำเนิด และได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสรูปแบบ วิถีวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีการสร้างสรรคผลงานของครูช่างในภาคอีสานของไทย จึงเกิดความประทับใจและต้องการที่จะรักษาศิลปวัฒนธรรมนี้ไว้ให้อยู่คู่กับสังคมอีสาน โดยการเขียนภาพ จิตรกรรมฝาผนังภายนอกสิม วัดป่าบ้านหม้อ ตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นพหุพหุชา ในการนี้ข้าพเจ้าได้ทำการศึกษารูปแบบ และเนื้อหา ตามแบบจิตรกรรมอีสาน อย่างแท้จริง และได้ข้อมูลซึ่งประมวลได้ดังนี้

1. มูลเหตุการสร้างสรรคจิตรกรรมฝาผนังอีสาน

1.1 อิทธิพลจากงานศิลปกรรมพื้นถิ่นในแถบอีสาน และวัฒนธรรมร่วมในอดีตถึงปัจจุบัน ที่มีผลกับการสร้างสรรค์ผลงาน รวบรวมรูปแบบ เทคนิค วิธีการ บันทึก ตลอดจนการคัดลอกฝาผนังที่ปรากฏและวาดเส้น บันทึก สรุปผลการทำวิจัยเป็นกระบวนการทางวิชาการ

สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนอีสานส่วนใหญ่เป็นวัตถุที่สร้างขึ้นมาจากในท้องถิ่น ชุมชนนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็น ตะกร้า กระบุง กระจาด เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ล้วนแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสาน สิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นบ้านที่มีปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมอีสานบางชิ้นงาน

1.2 อิทธิพลจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ แบบชนบทในแถบภาคอีสาน มีการสืบทอดเป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์ รูปแบบของงานศิลปะ

การดำรงชีพของชาวอีสานส่วนใหญ่จะพึ่งพาธรรมชาติแวดล้อมบนหลักการพึ่งพาตนเอง ชาวอีสานได้ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ สังคมความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งปรัชญาต่าง ๆ จนพัฒนาขึ้นเป็นวิถีชีวิตของตนเอง ชาวบ้านมีความรู้ ความสันทัดในการนำเอาสิ่งที่หาได้ใกล้ตัวจากธรรมชาติมาประดิษฐ์ ประดิษฐ์ แต่ง ดัดแปลงเป็นของใช้²

ชนบทรอบนิยามประเพณีหลายอย่างของชาวอีสานเกิดจากความเชื่อและสภาพจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดของชาวอีสานโดยเฉพาะ มีผลทำให้ประเพณีที่เกิดขึ้นในส่วนนี้เป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสานที่มีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมให้คงอยู่และเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสาน³ ดังเช่น “ฮีต 12” หรือ “จารีตประเพณี 12 ประการ”

ฮีตสิบสอง ถือเป็นจารีตที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติ เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละเดือน ประกอบด้วย

เดือนอ้าย	ให้เสียลานเฮ็ดป่าแตก ให้ลงแขกเกี่ยวข้าว มนต์พระเจ้าเข้ากรรม
เดือนยี่	ให้เอาคันหลาวขนเข็นข้าว โหมลานรวมใหญ่ ม้างแล้วตีฟาดฟุ้งเป็นกุ่ม แล้วก่อบุญ เหลือจากนั้นให้ขนขึ้นให้เหยีย
เดือนสาม	ให้เอาบุญเฮือน ให้เอาบุญสู่ขวัญข้าว บุญประทายข้าวเปลือก เพ็งมาชะก้ำข้าว บุราณว่าฮีตคอง

² เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาอีสาน** (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2544), 40.

³ จารุวรรณ ธรรมวัตร, **คติชาวบ้านอีสาน** (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.), 1.

เดือนสี่	ให้เอบุญพระเวส ตั้งศาลอุปคุตเพี้ยงตา ทำบุญหาคนตาย ย้ายายให้ถึงท่า
เดือนห้า	ยามสงกรานต์เดือนห้า ให้ยดสงพ่อแม่ แหนางสงกรานต์ สรงน้ำพระประธาน บายศรีพระผู้เฒ่า โบราณว่าฮึดคง
เดือนหก	วิสาขบอกไว้ บั้งไฟใหญ่ถวญถน แห่บวชแห่พระหม่อมขนัน สำเร็จเจ้ายาชา ยาคุณเฒ่า ได้เหนียวยาคุณใหญ่ ยาคุณพระลูกแก้วพระหลักคำ
เดือนเจ็ด	ให้เอบุญเบิกบ้าน บัดเป่าภัยพิบัติ ตอกหลักปีหลักเดือน บวงสรวงมหศักดิ์ หลักเมืองทั่วแดนตาตุม เตรียมตกกกล้า ไถหุดนา เอ็ดไฮ
เดือนแปด	เตรียมเอาผ้ากาสาเทียนรูปไปพึงธรรมทุกคำเข้า เอาผ้าอาบน้ำฝนไปถวายพระ
เดือนเก้า	อันว่าปฐพีพื้นมีคุณอันอเนก ประดับดินบอกเบื่องบุญ ให้ส่งถึงเอบุญข้าวประดับดิน แผ่นดินมีคุณอนันต์อเนก ถึงเดือนเก้าปลูกข้าวก็ได้กิน ปลูกหญ้าก็ได้กิน เลยกทำบุญข้าวประดับดิน ทำแล้วเอาข้าวไปฝังให้อาหารแก่ดิน พุดทุกวันนี้คือ เอาปุ๋ยใส่ดิน
เดือนสิบ	ถึงเดือนสิบมาฮอดแล้ว ให้เอบุญข้าวสาก พังเทศน์ลำพำพร้อมถวาย ผ้าหมี่สงฆ์ลำกาดำ ลำสินชัย ลำสังข์ทอง ลำหอมฮู ลำการเกษ เทศน์ลำเดือนสิบ บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	ให้सानกระเพียด กรอกน้ำมัน ผั้นฝ้าย ช่วยตีนกา บูชาพระยาภาเยือก ตักบาตรเทโว กวนข้าวทิพย์ พำพร้อมถวายผ้าหม่นนาว
เดือนสิบสอง	ให้เอบุญข้าวเฒ่า นำกฐินไปทานทอดฮึดสิบสอง คงโบราณกล่าวว่า ตัวเจ้าให้ลำน้า ⁴

การแสดงออกในพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีเช่นนี้ ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อและความยึดถือ ชาวอีสานใช้พิธีกรรมเป็นพลังสื่อความหมายต่อกันคุณค่า คุณดการณ์ ตลอดจนบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ตนนับถือ ในการดำเนินชีวิตตามภาวะวิสัยของสังคมชนบท จะมีพิธีกรรมและความเชื่ออันแสดงออกถึงระบบความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนอย่างลงตัวและมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติกับพฤติกรรมที่ควบคุมด้วยจารีตของฮึดสิบสอง

⁴ เอกวิทย์ ณ ถกลาง, ภูมิปัญญาอีสาน, 67-68.

สิ่งแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนกลาง ระบบการปกครอง ล้วนมีผลต่อการทำให้เกิดงานศิลปกรรมทั้งสิ้น ภาคตะวันออก เจียงหนือในทางประวัติศาสตร์และทางภูมิศาสตร์อยู่ในลักษณะที่โดดเด่นจากการปกครองจากส่วนกลาง เพราะฉะนั้นโอกาสของคนในท้องถิ่นที่จะสร้างสรรค์ความเป็นอิสระทางศิลปะจึงมีมากกว่าผู้คนในภูมิภาคอื่น ๆ ⁵

แต่เมื่อมีการเข้ามาปกครองจากส่วนกลางในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน ทั้งในเรื่องความเป็นอยู่และการปกครอง ซึ่งปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานหลายแห่งที่จะมีภาพกลุ่มทหารแต่งกายในเครื่องแบบเป็นจำนวนมาก

งานเขียนเป็นเรื่องราวที่รับรู้กันได้โดยทั่วไป เรื่องราวเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ เป็นสิ่งที่สอนให้คนเข้าใจไม่ประพฤติดีศีลธรรม ภาพเกี่ยวกับชาดก โดยเฉพาะเรื่องเวสสันดรชาดก ต้องการสอนให้คนรู้จักการเสียสละ สิ่งเหล่านี้เป็นกุศโลบายที่ทำให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีการเขียนเรื่องนิทานพื้นบ้านต่าง ๆ โดยสอดแทรกหลักจริยธรรม/ศีลธรรมให้กับผู้คนได้ซึมซับ ในขณะเดียวกันก็เกิดความรื่นเริงในการชม ทำให้ผู้คนได้พักผ่อนหย่อนใจ อีกทางหนึ่งด้วย

คนอีสานดำรงวิถีชีวิตทำมาหากินไปตามจารีตประเพณีที่สืบอายุกันมา ดังที่รู้จักกันในนาม “ฮีตสิบสอง” “คองสิบสี่” และ “อาชญาสี่” ที่สืบมาจากล้านช้างโดยไม่มีการแทรกแซง คนอีสานจึงอยู่ในสภาพที่ชาวบ้านสามารถจัดการปกครองระดับพื้นฐานของตนเองได้อย่างอิสระ⁶

⁵ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, “สิ่งแฝงเร้นในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน,” เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2-4 ธันวาคม 2526.

⁶ เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาอีสาน, 43.

2. ลักษณะจิตรกรรมฝาผนังอีสาน

จิตรกรรมฝาผนังอีสาน⁷ จะพบบนผนังโบสถ์ (สิม) และวิหาร กระจายโดยทั่วไป ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะประการหนึ่งคือ เขียนภาพไว้ภายนอกตัวอาคาร (ภาพที่ 4) โดยภาพที่ปรากฏส่วนใหญ่จะวาดกันเต็มพื้นที่ของผนัง

ภาพที่ 4 สิมอีสานที่มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ที่ผนังภายนอก ณ วัดไชยศรี

บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สุปแต้ม) จังหวัดขอนแก่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://thai-culture.net/khonkaen/detailcontent>.

⁷ ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสาน มีคำศัพท์เฉพาะภาคอีสาน คือ สุปแต้ม

ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานมีลักษณะเฉพาะตัว เขียนภาพขึ้นมาจากหัวใจของเขาเอง อาจขาดความงดงามด้านทักษะฝีมือ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับช่างหลวงที่อยู่ในภาคกลาง แต่ก็มีคุณค่าในสิ่งแฝงเร้นที่เป็นนามธรรม⁸ และเต็มไปด้วยสุนทรียภาพ มีความหมายในตัวเอง และรูปทรงแสดงความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของวิถีชีวิตชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

เรื่องราวอุปแต้มในลิมแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. นิทานม่วนซื่น หรือวรรณกรรมท้องถิ่น อาทิ พระลักษณพระราม (ภาพที่ 5) อรพิมปาจิตต์ กาละเกด สิ้นไซ (ภาพที่ 6) ฯลฯ

ภาพที่ 5 จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระลักษณพระราม ณ สิมวัดสระบัวแก้ว บ้านหนองเม็ก ตำบลวังคูณ อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (อุปแต้ม) จังหวัดขอนแก่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://thai-culture.net/khonkaen/detailcontent>.

⁸ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, “สิ่งแฝงเร้นในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน,” 9.

2. **วิถีชีวิต** (ภาพที่ 6) เช่น งานบุญประเพณีต่าง ๆ อย่างประเพณีสวดสงฆ์ บุญผะเหวด การทำมาหากิน

ภาพที่ 6 จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สิบสี่ ฦ สิมวัดบึงแก้ว อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สุปแต้ม) จังหวัดขอนแก่น [ออนไลน์],
เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://thai-culture.net/khonkaen/detailcontent>.

3. **เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา** ทั้งเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ภาพที่ 7) และภาพเกี่ยวกับชาดก เรื่องที่นิยมมากที่สุดและเรื่องที่นิยมเขียนคือพระเวสสันดรชาดก

ทศชาติชาดก เป็นอีกเนื้อหาหนึ่งที่มีความนิยมในการนำมาเขียนเป็นสุปแต้ม เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีต ทรงบำเพ็ญและสร้างพระบารมีเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ 10 พระชาติสุดท้าย ก่อนที่จะเสวยพระชาติเป็นพระโคตมพุทธเจ้าอันประกอบด้วย

เตมียชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี (ความอดทน)
มหาชนกชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญวิริยบารมี
สุวรรณสามชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี
เนมิราชชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมี
มโหสถชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี
ภูริทัตตชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญศีลบารมี
จันทกุมารชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญขันติบารมี
พรหมนารถชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี
วิธูรบัณฑิตชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญสัจจบารมี
เวสสันดรชาดก	ว่าด้วยทรงบำเพ็ญทานบารมี ⁹

เวสสันดรชาดก (ภาพที่ 6) เป็นเรื่องที่ยอดนิยมมากเพราะถือว่าเป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่ จึงเรียกว่า มหาชาติ เพราะเป็นพระชาติที่ทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการ ชาดกเรื่องนี้มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ดังนี้

- กัณฑ์ที่ 1 ทศพร พระเจ้าสุยชัย ทรงอภิเษกพระนางผุสดี
- กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์ พระเวสสันดร ประทานช้างคู่บ้านคู่เมืองให้ชาวเมืองอื่น
- กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ พระเวสสันดรทรงประทานนมม้า
- กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศ พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลีและพระกัณหา ทรงเดินป่าไปยังเขาวงกต
- กัณฑ์ที่ 5 ชูชก เป็นเรื่องของชูชกและนางอมิตตดา
- กัณฑ์ที่ 6 จุลพน พรานเจตบุตรชี้ทางไปเขาวงกตแก่ชูชก
- กัณฑ์ที่ 7 มหาพน พระฤๅษีบอกทางชูชก
- กัณฑ์ที่ 8 กุมาร พระเวสสันดรทรงเรียกสองกุมาร พระชาลีและพระกัณหาให้ขึ้นจากสระประทานสองกุมารแก่ชูชก
- กัณฑ์ที่ 9 มัทรี เทพดาแปลงเป็นสัตว์ร้ายขวางทางพระนางมัทรี มิให้กลับไปยังอาศรมได้ทันการ เมื่อทราบเรื่องทรงสลบไป
- กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ พระอินทร์ทรงแปลงเป็นพรามณ์ ทูลขอพระนางมัทรี

⁹ กรมศิลปากร, “พระบฏ,” ใน **งานพิธีเปิดนิทรรศการพิเศษวันอนุรักษ์มรดกไทย** (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2545), 45-46.

- กัณฑ์ที่ 11 มหาราช ชุชกพาสองกุมารเดินทางกลับ ระหว่างทางมีเทพธิดาคอยปกป้อง เลี้ยงดูสองกุมารมิให้มีอันตราย จนถึงชุชกเดินทางลงเข้าไปยังเมืองพระเจ้าสุทนต์ ทรงไถ่ค่าตัวสองกุมาร บ้างเล่าถึงตอนที่ชุชกกินอาหารไม่ประมาณตน จนท้องแตกตาย
- กัณฑ์ที่ 12 หกษัตริย์ กษัตริย์ทั้ง 6 ทรงพบกัน ทรงกรรแสงจนสิ้นวิสัยญี
- กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ ขบวนรับเสด็จพระเวสสันดรกลับคืนสู่นคร¹⁰

ชาวอีสานให้ความสำคัญกับทศชาติชาดก โดยเฉพาะตอน พระเวสสันดรชาดก เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการจัดทำบุญผะเหวด อยู่ในประเพณีบุญฮีตสิบสองของชาวอีสาน "ผะเหวด" นั้นเป็นการออกเสียงตามสำเนียงอีสาน มาจากคำว่า "พระเวส" หมายถึงพระเวสสันดร งานบุญนี้จัดปีละ 1 ครั้ง ระหว่างเดือน 3 เดือน 4 ไปจนถึงกลางเดือน 5

บุญผะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ สะท้อนให้เห็นถึง ความศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวอีสานยึดถือและปฏิบัติกันมาช้านานและอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าเป็นงานบุญใหญ่ที่สุด การจัดงานบุญผะเหวดนั้น มีจุดเด่นอยู่ที่การเทศน์เรื่อง พระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติ มีจำนวนทั้งหมด 13 กัณฑ์ โดยชาวอีสานมีความเชื่อว่าถ้าหากว่าฟังเทศน์ครบทั้งหมดวันเดียว และจัดเตรียมเครื่องบูชาให้ครบถ้วน เชื่อว่าจะได้เกิดในศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ทุกคนในหมู่บ้าน ให้ความสำคัญกับงานนี้อย่างมาก โดยจะมาทำพิธีร่วมกันอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อระลึกถึงพระเวสสันดร พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีชาติสุดท้ายของพระองค์ก่อนจะเสวยชาติ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหลัง¹¹ ในงานบุญผะเหวดสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ ผ้าพระเวท เป็นผ้าผืนยาวที่เขียนภาพเล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก ตั้งแต่กัณฑ์แรกจนจบกัณฑ์ที่ 13

¹⁰ เรื่องเดียวกัน. 49.

¹¹ จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, 27 - 32.

ภาพที่ 7 จิตรกรรมฝาผนังอีสาน เรื่องพระเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องที่มีความนิยมมาก ณ วัดสนวนวารพัฒนาราม ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สุปแต่้ม) จังหวัดขอนแก่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://thai-culture.net/khonkaen/detailcontent>.

รูปแบบและลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ล้วนเป็นต้นแบบที่ทำให้ข้าพเจ้านำมาต่อยอดในการสร้างสรรค์ผลงานชุด “ทานบารมี” ในครั้งนี้ทั้งสิ้น

บทที่ 3

กระบวนการและองค์ประกอบการสร้างสรรค์

ผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้ข้าพเจ้าได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังอีสาน และได้ถ่ายทอดคุณค่า และขั้นตอนการทำงานเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานในสถานที่จริง มีกระบวนการสร้างสรรค์ดังนี้

การศึกษาหาข้อมูล

1. เดินทางสำรวจและเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานยังวัดต่างๆ ในภาคอีสาน
2. ศึกษาศิลปกรรมประกอบ ทั้งสถาปัตยกรรม และประติมากรรม
3. ศึกษาข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเชิงทัศนศิลป์

ลักษณะการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังทั้งหมด เป็นการเขียนเล่าเรื่องชาดก ที่ถ่ายทอดรูปแบบตามจินตนาการ โดยอาศัยลายเส้นเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกถึงเรื่องราวในตอนต่างๆ ของชาดก ส่วนน้ำหนักและสีเป็นส่วนส่งเสริมความงดงามทางทัศนศิลป์ ซึ่งมีดังนี้

1. เส้น (ภาพที่ 8)

- 1.1 เส้นที่เกิดจากการแยกขนาดเส้นเล็ก กลาง ใหญ่ เพื่อเกิดความสั่นสะเทือน
- 1.2 เส้นที่มีความยาว เป็นเส้นแยกองค์ประกอบของเรื่องในแต่ละตอน คล้ายเส้น

สินเทาในงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

- 1.3 เส้นที่มีอิสระที่เปลี่ยนแปลงไปกับเรื่องและวัตถุที่เขียน เช่น

- 1.3.1 บุคคล จะมีเส้นแสดงลักษณะทางกายภาพ สะท้อนบุคลิกที่เคลื่อนไหวที่

ทางกายวิภาค

- 1.3.2 ต้นไม้ จะใช้เส้นแทนความรู้สึกที่เรียบง่าย อิสระโดยแสดงลักษณะเด่นของต้นไม้ในแถบภาคอีสาน ที่มีความคดเคี้ยว แข็ง อ่อน ตามลักษณะภูมิประเทศ

1.3.3 เครื่องใช้ เช่น เครื่องจักสาน จะใช้เส้นทแยงหรือเส้นตรง สลับกัน

1.3.4 วัตถุที่เคลื่อนที่ จะใช้เส้นที่ลากด้วยความรวดเร็ว ทำให้รู้สึกถึงลักษณะของการเคลื่อนไหว

1.3.5 สถาปัตยกรรม จะนำเส้นที่ตั้งและนอนมาเป็นหลักในการประกอบรูปทรง ทำให้เกิดความมั่นคงและแข็งแรง

ภาพที่ 8 เส้นที่มีอิสระเปลี่ยนแปลง ไปกับเรื่องและวัตถุที่เขียน

2. พื้นที่ว่าง

ที่ว่างในรูปทรงเกิดจากเส้นที่แบ่งระนาบภายนอกและภายในรูปทรง ในแต่ละกลุ่มที่มีเนื้อหาแตกต่างกันด้วยเรื่องราวและรูปทรงที่ปรากฏ พร้อมทั้งที่ว่างนี้ทำหน้าที่กั้นพื้นที่ระหว่างรูปทรงกับอีกรูปทรง ทำให้เกิดการเคลื่อนที่ของรูปร่างและรูปทรง ขนาดต่างๆ กันภายในพื้นที่ว่าง ทำให้เกิดความสั่นสะเทือนและควบคุมการเคลื่อนที่ขององค์ประกอบภาพโดยรวมทั้งหมด ซึ่งมีความสำคัญรองจากเส้น

ภาพที่ 9 ที่ว่างทึบ แสดงอารมณ์กดดัน เพื่อส่งเสริมเรื่องราวในชาดก

ภาพที่ 10 ที่ว่างทึบสีเทา แสดงปริมาณวัตถุ และสีต่างๆ

ภาพที่ 11 ที่ว่างโปร่ง แสดงเอกภาพและความกลมกลืน

3. สี (ภาพที่ 12)

สีที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังนั้น มีดังนี้

3.1 สีดำ ที่มีน้ำหนักต่างๆ ซึ่งเกิดจากการผสมให้เข้ม – อ่อน ตามชั้นเชิงในการสร้างสรรค์

3.2 สีทอง เป็นสีที่ใช้เน้นเครื่องประดับและส่วนสำคัญ เพื่อแสดงความพิเศษ ความงดงามและความรู้สึกที่แตกต่างจากสีดำ

3.3 สีขาว ที่เป็นพื้นภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทำหน้าที่กำหนดพื้นที่ว่าง และทำให้ทั้งสีดำและสีทอง มีความกลมกลืนกันอย่างเรียบง่าย เกิดเป็นบรรยากาศที่สงบ

4. รูปทรง (ภาพที่ 12)

รูปทรงที่นำมาใช้เกิดจากการพัฒนามาจากรูปทรงธรรมชาติ สถาปัตยกรรม สิ่งมีชีวิตของใช้ เครื่องมือต่างๆ ดัดแปลงเป็นรูปทรง 2 มิติ ตามลักษณะการสร้างสรรคงานจิตรกรรมแบบประเพณีอีสาน

5. น้ำหนัก (ภาพที่ 12)

เป็นส่วนแบ่งอารมณ์ภาพให้มีความชัดเจนหรือแบ่งองค์ประกอบของเรื่องราวให้มีความแตกต่างกันเป็นส่วนๆ นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งเสริมความรู้สึกการดำเนินองค์ประกอบภาพให้มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 12 แสดงลักษณะสี รูปทรง น้ำหนัก

6. พื้นผิว (ภาพที่ 13)

ความแตกต่างของพื้นผิวเกิดจากอารมณ์เส้น จังหวะ ความหนาแน่นของเส้นที่ใช้แสดงวัตถุ สิ่งของ บุคคลและสถานที่ ที่ต้องการสร้างสรรคขึ้นมา ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากขนาดของแปรงและพู่กันที่ใช้เขียนและความเข้มข้นของสีที่ใช้

7. ทิศทาง

การดำเนินเรื่องกำหนดเล่าเรื่อง ในชาดกเป็นกัณฑ์ต่างๆ ต่อเนื่องกันไป โดยอาศัยความต่อเนื่องของรูปทรงต้นไม้ ภูเขา ภูมิประเทศตามท้องเรื่อง เป็นตัวกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของเรื่องราวระหว่างตัวบุคคล และรูปทรงอื่นที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบทางภาพ

8. เนื้อหา

8.1 เนื้อหาที่เกิดจากเรื่องราวชาดก ได้สอดแทรกวิถีชีวิตของบุคคล และเครื่องใช้ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตามประสบการณ์ของข้าพเจ้า

8.2 เนื้อหาความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากทัศนธาตุต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นความงามที่ให้ความรู้สึกเรียบง่าย อย่างจิตรกรรมอีสาน มีการผสมผสานวิธีการแสดงออก จากความเข้าใจในจิตรกรรมอีสานกับองค์ประกอบภาพที่ได้รับอิทธิพลจากสมัยปัจจุบัน ความต่อเนื่องและเคลื่อนไหว นั้น ทำให้เนื้อหาภาพมีความน่าสนใจด้วยรูปแบบการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะที่หลากหลาย สร้างความสั่นสะเทือนทางอารมณ์และความรู้สึก สอดคล้องกับเรื่องราวที่น่าเสนออย่างกลมกลืน

ภาพที่ 13 แสดง น้ำหนักและพื้นผิว

บทที่ 4

การสร้างสรรค์ผลงาน

ผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้ข้าพเจ้าได้ออกแบบและสร้างผลงาน 3 ประเภท คือ สถาปัตยกรรม (ลิ้ม) ประติมากรรม (พระพุทธรูปประธาน) และจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่เดิมของวัดป่าบ้านหม้อ เป็นลานกลางแจ้ง ข้าพเจ้าจึงได้ปฏิบัติผลงานทั้งหมดในสถานที่แห่งนี้ ซึ่งได้ดำเนินการตามรูปแบบศิลปะและจินตนาการในการสร้างสรรค์ ดังนี้

การสร้างสรรค์องค์ประกอบอื่นๆ

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่ทำการออกแบบและสร้างขึ้นเป็นอาคารหลังคาคลุมที่เรียกว่า ลิ้ม (ภาพที่ 17) ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 10 x 10 เมตร เป็นอาคารแบบมหาอุด เป็นอาคารที่บ มีทางเข้าเพียงด้านหน้าด้านเดียว ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงช่องแสง 3 ด้าน คือ ด้านข้าง 2 และด้านหลัง 1 เท่านั้น มีเสารองรับส่วนยื่นของหลังคาทั้ง 4 ด้าน

ประติมากรรม

พระพุทธรูปประธานของวัด (ภาพที่ 18) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับบนดอกบัว มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปแบบพุทธชินราช แบบอย่างศิลปะสุโขทัย

ภาพที่ 14 หล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม

ภาพที่ 15 ภาพหล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม

ภาพที่ 16 ภาพหล่อปฏิมากรรมพระประธานภายในสิม

ภาพที่ 17 สิมวัดป่าบ้านหม้อ จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 18 พระประธานภายในสิม

ขั้นตอนการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังอีสาน

1. การกำหนดโครงเรื่องแต่ละผนัง

หลังจากการจัดสร้างอาคารเสร็จเรียบร้อยแล้ว (ภาพที่ 19) มีการเตรียมรองพื้นผนังด้านนอกด้วยสีขาว ข้าพเจ้าได้กำหนดหัวข้อผลงานการสร้างสรรค์คือเรื่องพระเวสสันดรชาดกทั้งหมด 13 กัณฑ์ โดยกำหนดเนื้อเรื่อง ไว้ดังนี้

ภาพที่ 19 ผนังภายนอกสีม ก่อนการสร้างสรรค์จิตรกรรม

ผนังด้านนอกประตูทางเข้าหน้าพระประธาน ผนังด้านนอกขวามือพระประธาน ผนังด้านนอกหลังพระประธาน ผนังด้านนอกซ้ายมือพระประธาน

ภาพที่ 20 ผนังด้านนอกประตูทางเข้าหน้าพระประธาน

ผนังด้านนอกประตูทางเข้าหน้าพระประธาน (ภาพที่ 20) คตินิยมของการเขียนเรื่อง พระเวสสันดร จะเริ่มจากตอนพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธรามารดา ฉะนั้นผนังด้านนี้เป็นการเริ่มเรื่องด้วยตอนเสด็จลงจากดาวดึงส์ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์ให้ทานช้างคู่ พระบารมีของพระองค์

ภาพที่ 21 ผนังด้านนอกขวามือพระประธาน

ผนังด้านนอกขวามือพระประธาน (ภาพที่ 21) เป็นตอนเชื่อมต่อผนังด้านหน้า เวียนขวา ตามคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเขียนอธิบายตอนเดินทางผ่านป่าหิมพานต์ ก่อนออกเดินทางได้ให้ของ 7 สิ่ง จนถึงกัณฑ์ชูชกกับนางอมิตตาและพรานบุญ

ภาพที่ 22 ผนังด้านนอกหลังพระประธาน

ผนังด้านนอกหลังพระประธาน (ภาพที่ 22) ผนังนี้ต่อเนื่องเป็นตอนๆ ชูชกถามทางกับ
 ฤาษี กัณท์มัทรี และตอนที่พระอินทร์ปลอมตัวมาของนางมัทรี พรรณนาชีวิตในป่าหิมพานต์
 เช่น ต้นนารีผล พรรณไม้และนกต่างชนิด ฯลฯ

ภาพที่ 23 ผนังด้านนอกด้านซ้ายพระประธาน

ผนังด้านนอกด้านซ้ายพระประธาน (ภาพที่ 23) เล่าเรื่องต่อเป็นตอนที่พระเวสสันดรให้ 2 กุมารกับชูชก ชูชกเสียชีวิต กษัตริย์ได้อยู่พร้อมหน้า เดินทางกลับเมือง จบกันที่สุดท้ายในผนังนี้

2. ลงลายเส้นตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 ลงลายเส้น ตามโครงเรื่องที่กำหนด

หลังจากวางโครงเรื่องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าได้ร่างภาพด้วยชอล์คและตัดเส้น
โครงสร้างภาพ ครบทั้งหมด 4 ฝาผนัง

3. ลงรายละเอียด (ภาพที่ 25)

- 3.1 ลงสีทอง เพื่อเน้นรูปทรงให้มีความชัดเจนและแสดงเรื่องราวในองค์ประกอบภาพ
- 3.2 น้ำหนักสีเทา ช่วยให้องค์ประกอบภาพทั้งหมดมีความกลมกลืน
- 3.3 น้ำหนักเข้ม เพื่อเน้นรูปทรง ให้มีความชัดเจน เคลื่อนไหว สร้างจังหวะ น้ำหนักให้เสริมความตื่นเต้นในเรื่องราว

ภาพที่ 21 แสดงการลงรายละเอียดของผลงาน

ปัญหาในการสร้างสรรค์

วิธีการสร้างสรรค์เรื่องราวที่นำมาแสดงออกเป็นเรื่องราวทางศาสนา การอธิบายความต้องทำความเข้าใจในเรื่องทางพระพุทธศาสนาและแก้ไขเป็นช่วง ๆ มีการเพิ่มเติมสอดแทรกปรับเปลี่ยนเนื้อหา เพื่อให้มีความลงตัวกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของผลงาน

การปฏิบัติงานในสถานที่จริงนั้น ประสบปัญหาเรื่องการเดินทางมาสร้างสรรค์ เพราะสภาพภูมิอากาศ สังคมและพื้นที่ปฏิบัติงาน

1. สภาพสังคม ด้วยปัจจุบันระบบการปกครองของส่วนกลางมีผลกับการดำเนินการกิจกรรมในพื้นที่ส่วนท้องถิ่น อำนาจโดยชอบธรรมในการตัดสินใจของผู้หน้านั้นมีบทบาทกับชาวบ้านในพื้นที่ ฉะนั้นทัศนคติของผู้นำ มีผลไปถึงภาพรวมทั้งหมด ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันนั้น ทำให้การดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ประสบปัญหา ข้าพเจ้าจึงใช้วิธีการสร้างความเข้าใจกับผู้นำ ชุมชนให้มีโอกาสตัดสินใจและเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งทำให้ขจัดปัญหา ข้อขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างการดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน

2. ภูมิศาสตร์ เนื่องจากสถานที่ตั้งของวัดป่าบ้านหม้อ อยู่ในสถานที่ ไม่สะดวกกับการคมนาคม การเดินทางเพื่อมาจัดหาอุปกรณ์ และเครื่องอุปโภค บริโภค จึงต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อป้องกันปัญหาความยุ่งยากที่เกิดจากสาเหตุของการดำเนินการผิดพลาด ข้าพเจ้าได้วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งในเรื่องวัสดุอุปกรณ์และอาหาร ให้เพียงพอกับระยะเวลาในการดำเนินการ เพื่อความเหมาะสมกับงบประมาณที่ตั้งไว้

3. เทคนิค ปัญหาในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนัง เกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ กล่าวคือ เป็นช่วงฤดูฝน ปัญหาเรื่องแสงสว่างเป็นอุปสรรค ต่อช่วงเวลาของการสร้างสรรค์ ซึ่งปัญหาในเรื่องนี้ข้าพเจ้าแก้ปัญหา ด้วยวิธีการดังนี้

3.1 ฝาผนังที่มีการสร้างขึ้นใหม่นั้น ปัญหาของปูนที่ยังมีความเค็ม หากมีการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมลงไป อาจทำให้เกิดความเสียหาย ข้าพเจ้าจึงใช้สีรองพื้นปูนใหม่ทารองพื้นแล้วจึงค่อยดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน

3.2 การสร้างสรรค์จิตรกรรมแบบประเพณีนั้น ใช้เทคนิคสีฝุ่น แต่เนื่องด้วยจิตรกรรมฝาผนังอยู่ภายนอกตัวสถาปัตยกรรม ทำให้อ่อนไหวจากการกระทำจากฝีมือมนุษย์และธรรมชาติ ฉะนั้นเพื่อความทนทาน ข้าพเจ้าจึงนำเทคนิคสีอะครายลิคมาใช้ ซึ่งเลือกชนิดที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับสีฝุ่นแบบโบราณ เพื่อให้ไม่ให้อ่อนเสีย คุณค่า ทางอารมณ์ ความรู้สึกละเอียดของผลงานจิตรกรรม

4. ปัญหางบประมาณในการดำเนินการ สถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบันนี้มีผลต่อการดำเนินโครงการ เพราะในการสร้างสรรค์ประกอบด้วย สถาปัตยกรรม ภูมิ معم จิตรกรรม ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ข้าพเจ้าจึงใช้วิธีการจัดงบประมาณขึ้นมากำลังศรัทธาแล้วนำงบประมาณนี้มาพิจารณาให้เหมาะสม เช่น จากที่จะใช้วัสดุราคาสูงมาเป็นวัสดุที่พอจะหาได้ในพื้นที่ ซึ่งมีราคาถูกกว่า เป็นต้น แรงแงาน ใช้เฉพาะช่างที่จำเป็น ส่วนที่เหลือเป็นกำลังศรัทธาและชาวบ้าน ในทางปฏิบัติแล้วใช้ทั้งทุนทรัพย์บุคคล ได้อย่างพอเพียงกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน

บทที่ 5

บทสรุป

ผลงานสร้างสรรค์ทั้งหมดที่ข้าพเจ้าได้นำเสนอเป็นผลงานวิทยานิพนธ์นี้ เกิดจากแนวความคิด ที่ประกอบด้วย ความเชื่อในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่มีอยู่ในเรื่องพระเวสสันดรชาดก ว่าด้วยเรื่องราวของการให้ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสัมพันธ์ของชีวิตและความพยายามในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังอีสาน เพื่อรักษาประเพณีการสร้างโบสถ์ (สิม) ที่เป็นแบบอีสาน ผสมผสานกับการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึก ความคิดต่างๆ ของตนเอง

แนวความคิดทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้น พัฒนาเป็นผลงานวิทยานิพนธ์ชื่อ “ทานบารมี” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกทางพระศาสนา แสดงออกด้วยผลงานจิตรกรรมแนวประเพณีอีสาน ที่ข้าพเจ้าได้สร้างสรรค์ขึ้นบนฝาผนังด้านนอกวิหารวัดป่าบ้านหม้อ เพื่อแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการให้และการแบ่งปันของสังคมไทยในชนบท โดยอาศัยแนวคิดจากคตินิยมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิต สร้างความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. “พระบฏ.” ใน งานพิธีเปิดนิทรรศการพิเศษวันอนุรักษ์มรดกไทย. 45-46.

กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2545.

กระทรวงวัฒนธรรม. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สุปแต่้ม) จังหวัดขอนแก่น. [ออนไลน์].

เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://thai-culture.net/khonkaen/detailcontent>.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คดีชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. “สิ่งแฝงเร้นในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน.” เอกสารในการสัมมนา

ทางวิชาการ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

2 - 4 ธันวาคม 2526.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาอีสาน. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2544.

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-สกุล นายมณฑรี มุงคุณ
 วันเดือนปี เกิด 11 กุมภาพันธ์ 2525 จังหวัดขอนแก่น
 ที่อยู่ 91 หมู่ 6 ตำบลโนนหัน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น 40230
 โทรศัพท์ 08-6562-7136
 e-mail : planaria_worm@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

- โรงเรียนอนุบาลชุมชนโนนหันวันครู
- โรงเรียนชุมชนโนนหัน
- โรงเรียนชุมแพศึกษา
- วิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร ลาดกระบัง
- ศิลปบัณฑิต ภาควิชาศิลปไทย คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ศิลปมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปไทย คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เกียรติประวัติ

ทุนการศึกษา

- ทุนเรียนดีของวิทยาลัยช่างศิลป์
- ทุนมูลนิธิศรีรัตนโกสินทร์ ในเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี
- ทุนมิเทียม ยิปอินชอย
- ทุนภูมิพล
- ทุนสโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ทุนนิศรานวัตกรรม
- ทุนสร้างสรรค์ศิลปะ “มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์”

รางวัล

- รางวัลชมเชย สื่อน้ำ ระดับปวช. “ชลบุรี ศรีบุรพา” จังหวัดชลบุรี
- รางวัลที่ 3 องค์ประกอบศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป์

- รางวัลที่ 1 ประติมากรรม ระดับ ปวช.
- รางวัลที่ 1 สีนํ้ามัน หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- รางวัลชมเชย สีนํ้ามัน ระดับประชาชน “ชลบุรี ศรีบูรพา” จังหวัดชลบุรี
- รางวัลดีเด่น การประกวดจิตรกรรมร่วมสมัย พานาโซนิก ครั้งที่ 7
- รางวัลสนับสนุน ศิลปินรุ่นใหม่ ครั้งที่ 22
- รางวัลดีเด่น การประกวดจิตรกรรมร่วมสมัย พานาโซนิก ครั้งที่ 8
- รางวัลเหรียญเงิน ศิลปินรุ่นใหม่ ครั้งที่ 23

ศิลปะกับสังคม

- 2551 - สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ้าพระเวส วัดแจ้งสว่างใน ตำบลโนนหัน
อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
- สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ้าพระเวส วัดบ้านโนนสำราญ ตำบลโนนสะอาด
อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
 - สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ้าพระเวส วัดป่าบ้านหม้อ ตำบลแจนแลน
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 - สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม พุทธปติมากรหลวงปู่แก้ว สร้างสรรค์จิตรกรรม
ภายนอกและออกแบบสร้างวิหารหลวงปู่แก้ว ตำบลแจนแลน
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 2552 - สร้างสรรค์ผลงานศิลปะกับสิ่งแวดล้อม กลุ่มศิลปินผืนป่าตะวันตก
น้ำตกแม่เฒ่า จังหวัดนครสวรรค์
- พุทธประติมา วัดโสภณธรรมาราม บ้านโนนงาม ตำบลโนนหัน อำเภอชุมแพ
จังหวัดขอนแก่น
 - งานบูรณะสิมวัดแจ้งสว่างใน ตำบลโนนหัน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
 - งานก่อสร้างสิมกลางน้ำวัดโสมกวนาราม จังหวัดขอนแก่น

ประวัติการแสดงผลงาน

- 2542-2543 - นิทรรศการผลงานนักเรียนนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป์
- 2544-2545 - นิทรรศการผลงานนักศึกษาคณะจิตรกรรมฯ ภาควิชาวาดเส้น
- 2545 - นิทรรศการเปิดบ้านจิตรกรรม ภาควิชาศิลป์ไทย
- นิทรรศการ “ในหลวงในดวงใจของศิลปิน” บริษัท IEC จำกัด (มหาชน)

- 2545 - นิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินรุ่นเยาว์ ครั้งที่ 19
- 2546 - นิทรรศการหอศิลป์ คณะจิตรกรรมฯ ภาควิชาศิลป์ไทย
- 2547 - นิทรรศการแลกเปลี่ยน ไทย – พม่า ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- 2548 - นิทรรศการเปิดบ้านจิตรกรรม ภาควิชาศิลป์ไทย
 - นิทรรศการศิลปกรรม ปตท ในหัวข้อ “แผ่นดินนี้ที่ฉันรัก”
 - นิทรรศการจิตรกรรมบัวหลวง ประเภทแนวประเพณี ครั้งที่ 27
 - นิทรรศการเนื่องในวันนริศ ณ พระราชวังปลายเนิน พ.ศ. 2548
 - นิทรรศการ “ย้อนรอยโบราณจิตร สู่จิตรศิลป์” อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติสุโขทัยและศรีสัชนาลัย
 - นิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินรุ่นเยาว์ ครั้งที่ 22
 - นิทรรศการ “นำสิ่งที่ดีสู่ชีวิต” ครั้งที่ 17
 - นิทรรศการศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 51
 - นิทรรศการ “อมตะ อาร์ต อวอร์ด”
- 2549 - นิทรรศการศิลปนิพนธ์ของนักศึกษาคณะจิตรกรรมฯ
 - นิทรรศการ “กล้วยไม้ไทย ในความเป็นไทย” ครั้งที่ 2
 - นิทรรศการศิลปกรรม ปตท
 - นิทรรศการจิตรกรรมบัวหลวง ประเภทแนวประเพณี ครั้งที่ 28
 - นิทรรศการ “อมตะ อาร์ต อวอร์ด”
 - นิทรรศการ “นำสิ่งที่ดีสู่ชีวิต” ครั้งที่ 18
- 2550 - นิทรรศการโฉมหน้าศิลปิน สีส้มแกลเลอรี
 - นิทรรศการจิตรกรรมบัวหลวง ประเภทแนวประเพณี ครั้งที่ 29
- 2551 - นิทรรศการจิตรกรรมบัวหลวง ประเภทแบบประเพณี ครั้งที่ 30
- 2552 - นิทรรศการเดี่ยว “ปรัชญา ชีวิต ปรัชญา” พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์เจ้าฟ้า